

DEMOKRATIK DAVLAT VA FUQAROLIK JAMIYATIDA NODAVLAT NOTIJORAT
TASHKILOTLARNING O'RNI

Xoshimov Sevinchbek

Samarqand Davlat Universiteti Kattaqo'rg'on filiali talabasi

Isaqov Ismoiljon

Samarqand Davlat Universiteti Kattaqo'rg'on filiali talabasi

Rahimboyev Sodikjon

Samarqand Davlat Universiteti Kattaqo'rg'on filiali talabasi

Annotatsiya: *So'nggi yillarda jamiyatimizda tadbirkorlik jadal rivojlanib bormoqda va bunga yaratilgan imkoniyatlar ham buni isbotlaydi. Ta'kidlashimiz mumkinki, nodavlat notijorat tashkilotlarning faolligi ham tobora kengayib bormoqda. Natijada davlat ham fuqarolar ham iqtisodiy va moliyaviy jihatdan foyda ko'rmogda. Ushbu maqola aynan nodavlat tashkilotlarda iqtisodiy rivojlanish bosqichlarini qamrab oladi*

Kalit so'zlar: *nodavlat tashkilotlar, hududiy tamoyillar, pul mablag'lari, byujet, fond, ijtimoiy foyda, iqtisodiy jamg'arma, subsidiya, grant, ijtimoiy buyurtma.*

Mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan nodavlat notijorat tashkilotlari milliy qadriyatlar, inson huquq va erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilish, fuqarolarning ijtimoiy, iqtisodiy faolligi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda manfaatlar muvozanatini ta'minlashga ko'maklashmoqda. Nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari «Kuchli davlatdan – kuchli fuqarolik jamiyati sari» tamoyilini amalga oshirish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Prezidentimiz Islom Karimov rahnamoligida ishlab chiqilgan mamlakatimizda nodavlat notijorat tashkilotlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bo'yicha mustahkam huquqiy asos va noyob mexanizm bunda muhim ahamiyat kasb etayotir. Mamlakatimizda nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari faoliyatining mustahkam huquqiy asoslari yaratilgani viloyatda sohani izchil rivojlantirish, NNTlar sonining ko'payishida muhim omil bo'lmoqda. 2012-yili viloyatda 286 nodavlat notijorat tashkiloti faoliyat yuritgan bo'lsa, ayni paytda ularning soni 552 taga yetdi.

Budjet — bu davlat va mahalliy o'z-o'zini boshqarish vazifalari va funksiyalarini moliyaviy ta'minlash uchun mo'ljallangan pul mablag'lari jamg'armalarini to'plash va sarflash shaklidir. Byudjet defitsiti daromadlarni oshib ketganda va mamlakatning moliyaviy sog'lig'ini ko'rsatganda paydo bo'ladi. Hukumat odatda byudjet tanqisligi so'zlarini tadbirkorlik yoki jismoniy shaxslarga emas, balki xarajatlarni nazarda tutadi. Hisoblangan defitsitlar davlat qarzini shakllantiradi. Byudjet defitsitining asosiy xavf-xatarlaridan biri inflyatsiya bo'lib, u narx darajasining doimiy o'sishi hisoblanadi.

Subsidiya — davlat byudjeti, mahalliy byudjetlar mablag‘lari yoki maxsus fondlardan jismoniy va yuridik shaxslarga, mahalliy organlarga, boshqa davlatlarga beriladigan pul mablag‘i yoki natural shaklidagi yordam. Mablag‘lar ko‘rinishidagi aniq manzilli Subsidiyalar bevosita S, soliq yoki boshqa imtiyozlarni joriy etish bilvosita Subsidiya deb ataladi. Subsidiya davlat tomonidan qaytarib olmaslik sharti bilan ajratiladi. Subsidiyalar iqtisodiyotni diversifikatsiyalash (tarkiban o‘zgartirish), eksportimportni muvozanatlab turish, fantexnika yangiliklarini o‘zlashtirishni yo‘lga qo‘yish, milliy sanoatni o‘stirish, ayrim hududlarni rivojlantirish, konversiya va boshqa maqsadlarda ajratiladi. Jahon bozoridagi narxni ushlab turish uchun bozorga qo‘shimcha tovarlarni chiqarmaslik zarur bo‘lganda davlat o‘z tovarlarini zaxiraga o‘tkazib turgan firmalarga Subsidiya berib, tovarlarni saqlab turish harajatlarini qoplaydi. Davlatning iqtisodiy dasturlarida ishtirok etadigan korxonalar ham Subsidiya oladi.

Ijtimoiy buyurtma jamiyat hayotidagi inson hayotini tashkil etish shaklidir. Bu zamonaviy jamiyat hayotining tartibli bo‘lishining betartiblik, qonunbuzarlik va axloqsizlikka qarshi bo‘lgan eng muhim jihati.

Ijtimoiy tartib faqatgina a‘zolari bir-biri bilan o‘zaro aloqada bo‘lgan jamiyatda mumkin. Hamma o‘zi uchun uning yaratilishi va barqaror ishlashi uchun unumli zamin bo‘lib xizmat qila olmaydigan birlashmagan jamiyat. Ushbu tartib jamiyatning ko‘plab elementlari va ijtimoiy tizimlari uchun birlashtiruvchi bo‘g‘in bo‘lib, ularsiz ular bir-biri bilan ta‘sir o‘tkaza olmaydi. Jamiyatning tizim sifatida belgisi faqat uning mavjudligida namoyon bo‘ladi.

Madaniyatli jamiyat faqatgina odamlar ijtimoiy buyurtma zarurligini, qonunlarga rioya qilish va axloqiy tamoyillarni saqlash muhimligini tushungan va qabul qilgan joyda mumkin bo‘ladi. Bu atrofda turli xil ijtimoiy jarayonlar sodir bo‘ladigan jamiyat "skeletlari". Bunday jarayonlarning namunalari axloqiy tartib va normativlardir. Ijtimoiy buyurtmaning mavjudligi qadim zamonlardan beri isbotlangan. Uning mohiyatini tushuntiradigan birinchi tushuncha Aristotel tomonidan tuzilgan. Uning fikricha, jamiyat xavfsizligi va uning axloqiy qadriyatlarini saqlash faqat ijtimoiy tartibni birgalikda ta‘minlash sharoitida mumkin bo‘ladi. Har bir inson jamiyatning bir elementi sifatida umumiy maqsadga erishish yo‘lida o‘z xohish-istaklarini jilovlashi kerak. U o‘z manfaatlari uchun bunday qurbonlikni "ijtimoiy shartnoma" deb atadi. Biroq, shaxs ularni hokimiyat ustunligi va jamiyat manfaatlari yo‘lida faqat o‘z xohishi bilan amalga oshiradi.

2018 yil, 15 martdan e‘lon qilingan davlat grantlariga hamda davlat ijtimoiy buyurtmasiga tanlovlar, uning muddatlari, mavzu va yo‘nalishlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlarga keng to‘xtalib o‘tiladi. Xususan, harakatlar strategiyasini, “Faol tadbirkorlik, innovatsion g‘oyalar va texnologiyalarni qo‘llab quvvatlash yili” Davlat dasturi ijrosini ta‘minlashda NNTlarning innovatsion loyihalarini qo‘llab-quvvatlash;

– Xorijiy va mahalliy OAVlarda yuksak huquqiy tafakkurni, inson huquqlari madaniyatini jamoatchilik nazoratining innovatsion shakl va mexanizmlarini keng targ'ib etish mavzularidagi davlat granti tanlovlari haqida atroflicha tushuntirishlar beriladi.

Aholining ehtiyojmand qatlamlarini, ayniqsa nogironligi bo'lgan yoshlar sog'ligini reabilitatsiya qilish shart-sharoitlarini yanada yaxshilashga ko'maklashish;

– aholining ekologik madaniyatini, fuqaro muxofazasi sohasida bilim va ko'nikmalarni yuksaltirish;

– millatlararo va konfessiyalararo hamjihatlikni, yaqin qo'shnichilikni, teng huquqli va o'zaro manfaatli xalqaro aloqalarni mustahkamlash borasidagi davlat organlarining buyurtmalariga e'tibor qaratiladi.

Fuqarolarning tashabbuskor guruhlarini tomonidan tuzilgan NNTlarni loyihalar boshqaruvi sohasidagi kasbiy bilim va ko'nikmalarini oshirish, aholining dolzarb masalalarini hal etishda ijtimoiy sheriklik samaradorligini yuksaltirish, jamoatchilik nazoratining ilg'or shakl va mexanizmlarini qaror toptirish masalalarida fikr almashish rejalashtirilgan.

Xulosa qilib aytganda, mazkur maqolada NNT larning jamiyatdagi o'rnini ularning iqtisodiy foydalari haqida so'z yuritiladi va belgilangan vazifalar o'z vaqtida hayotga tatbiq etilishi yurtimizda amalga oshirilayotgan islohotlarda faol ishtirokchi va hamkor sifatida nodavlat notijorat tashkilotlarining rolini yanada oshirish, ularni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash ko'lamini kengaytirish hamda ularga qulay shart-sharoitlar yaratishga xizmat qiladi. Bu esa, o'z o'rnida, oliy qadriyat hisoblangan inson va uning huquqlari, manfaatlarini muhofazasini kuchaytirishning muhim omili bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Aleksina, T. A. Biznes etikasi: akademik bakalavriat uchun darslik; UMO VO / T. A. Aleksina tomonidan tavsiya etilgan. – M.: Yurayt, 2014. – 384 b. – (Bakalavriat).
2. Aliev, I. I. Mehnat iqtisodiyoti. Nazariy va amaliyot: bakalavrlar uchun darslik; Sankt-Peterburg ilmiy-texnik kengashi tomonidan tavsiya etilgan davlat universiteti, Iqtisodiyot va moliya / I. I. Aliev, N. A. Gorelov, L. O. Ilyina. - 2-nashr, Rev. va qo'shimcha – M.: Yurayt, 2014. – 671 b.
3. Shahar iqtisodiyoti: darslik / T. G. Morozova. – M.: INFRA-M, 2014. – 361 b.
4. <http://uzbekistan-geneva.ch/nodavlat-notijorat-tashkilotlari-va-jamiyat.html>
5. <http://ngo.uz/old/index.php/novosti/609-nodavlat-notijorat-tashkilotlar-fuqaroviy-jamiyatning-islohotidagi-muhim-omil>
6. <https://yuz.uz/uz/news/nodavlat-notijorat-tashkilotlarini-davlat-tomonidan-qollab-quvvatlashning-yangicha-mexanizmi-yaratilmoqda>